

Strejk – hur funkar det?

– en presentation från Arena skolinformation

Ovanligt med strejker i Sverige

I länder som Frankrike och Spanien är det vanligt med strejker. I Sverige blir mycket som gäller arbetsvillkor löst i förhandlingar mellan fack och arbetsgivare och strejker är väldigt ovanligt. Det beror på om det finns ett **kollektivavtal** så råder **fredsplikt**. Då får facken inte strejka och arbetsgivaren måste följa det som står i avtalet.

Detta gjorde fack och arbetsgivare upp om i **Saltsjöbadsavtalet** 1938. Innan dess var det väldigt vanligt med strejker.

Saltsjöbadsavtalet undertecknas av representanter från LO och SAF 1938. Foto: Meyerhöffer, Wikipedia.

Vad är ett kollektivavtal?

Ett kollektivavtal är ett avtal mellan fack och arbetsgivare som reglerar till exempel löner, arbetstider, pensioner, semester och försäkringar. I Sverige finns inga lagstadgade minimilöner så på arbetsplatser utan kollektivavtal kan lönerna vara i princip hur låga som helst.

9 av 10 anställda i Sverige omfattas av kollektivavtal.

Löner är en av de saker som regleras i kollektivavtal mellan fack och arbetsgivare.

När är det tillåtet att strejka?

Det finns två situationer då det är tillåtet att strejka.

1. På arbetsplatser som saknar kollektivavtal.
2. När avtalstiden på ett kollektivavtal har gått ut och inget nytt har tecknats.

Vid dessa situationer har facken enligt lag rätt att ta ut de medlemmar som finns på arbetsplatsen i strejk. Facket måste informera om att de tänker strejka genom ett så kallat **varsel**.

Hur går en strejk till?

Vid en strejk utför de som ingår i strejken inte sina arbetsuppgifter. Om det är en laglig strejk som en fackförening ställt sig bakom så betalar facket oftast ut ekonomisk ersättning till de som deltar i strejken.

Strejkande i Lill-Jansskogen under storstrejken 1909.
Foto: Stockholms stadsmuseum.

När blir det strejk?

Det är inte alltid facken väljer att strejka även om de har rätt till det. Det beror på bland annat hur många medlemmar de har på arbetsplatsen och om de tror att strejken kommer att hjälpa dem att få igenom sina krav, samt hur strejken kommer att påverka allmänheten.

Sympatiåtgärder

Både fack och arbetsgivare har rätt till så kallade **sympatiåtgärder** vid strejk.

Arbetsgivaren har rätt till **lockout** som innebär att de arbetande stängs av från arbetet.

Facken har rätt till **blockad** som innebär att förhindra att arbete utförs åt ett företag, till exempel att vägra leverera varor och tjänster. Detta har även andra fack rätt att göra för att stödja det fack som strejkar.

Stopp av leveranser och utdelning av post är ett exempel på blockad, en av de sympatiåtgärder facken kan använda.

Vild strejk

Det händer ibland att det uppstår otillåtna strejker, så kallade **vilda strejker**.

Fackförbunden inom LO, TCO och Saco ställer sig inte bakom dessa och de som deltar i en otillåten strejk får inte ekonomisk ersättning av sina fackförbund. Till skillnad från vid lagliga strejker kan de som deltar i en vild strejk bestraffas med böter, utebliven lön och uppsägning.

Strejken på Tesla

Hösten 2023 inledde fackförbundet IF Metall en strejk mot elbilstillverkaren Tesla för att få dem att teckna kollektivavtal. Flera andra fackförbund vidtog så kallade sympatiåtgärder som till exempel att blockera lastning av Teslabilar i hamnarna, sluta städa lokalerna och stoppa leveranser och utdelning av post.

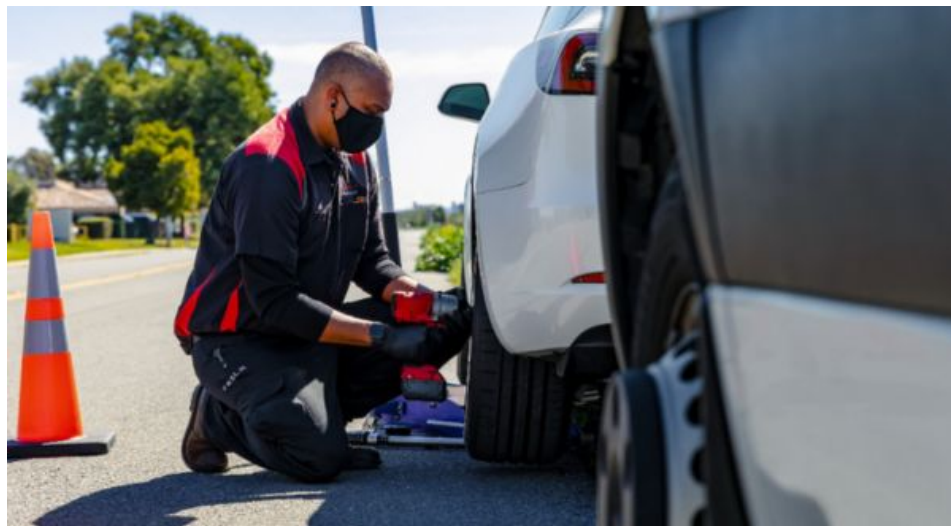

Foto: Courtesy of Tesla Inc.

Strejken på Tesla

Strejken är principiellt viktig både för IF Metall och de fack som vidtagit sympatiåtgärder och för Tesla och företagets Vd Elon Musk. Det är en av de längsta strejkerna i Sverige i modern tid och har fått mycket uppmärksamhet även i andra länder

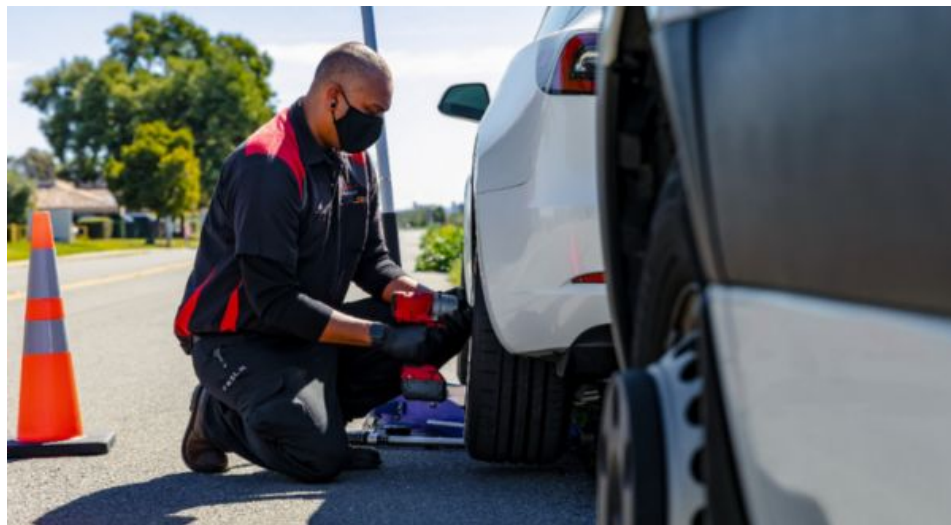

Foto: Courtesy of Tesla Inc.

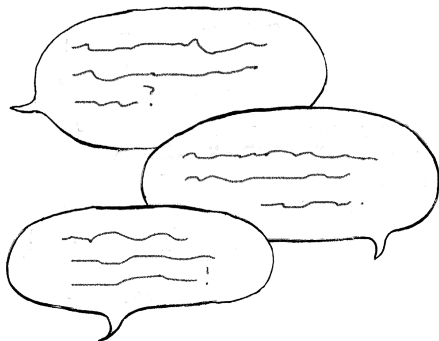

Uteblivna strejker

Det är inte alltid att det blir strejk trots att det saknas kollektivavtal. Ett exempel är när fackförbunden och Sveriges ingenjörer hösten 2023 meddelade att de planerade att strejka mot betaltjänsten Klarna. Klarna tecknade då kollektivavtal och det blev därför ingen strejk. Ett annat exempel är musiktjänsten Spotify. De saknar kollektivavtal och flera fackförbund har försökt inleda förhandlingar om det med dem utan resultat. Facken har därför rätt att strejka men har än så länge valt att inte göra det.

Diskutera

Har du märkt av en strejk någon gång? Hur märktes den? Vad tänkte du när det hände?

Varför tror du att det är så få strejker i Sverige om vi jämför med till exempel Frankrike och Spanien?

Vilka för- och nackdelar finns det med att det är få strejker i Sverige?

Tesla-strejken är en av de längsta i Sveriges historia. Vad tror ni är orsakerna till att den pågått så länge? Hur tror ni den kommer att sluta?

Övning – fyra hörn

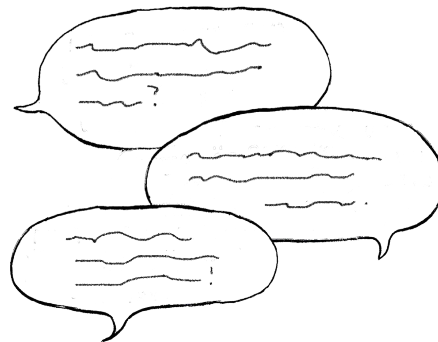
Ställ dig i det hörn som stämmer bäst in på hur du tycker.

Prata med dem i samma hörn.

Alla hörn berättar vad de pratat om.

De som vill får byta hörn.

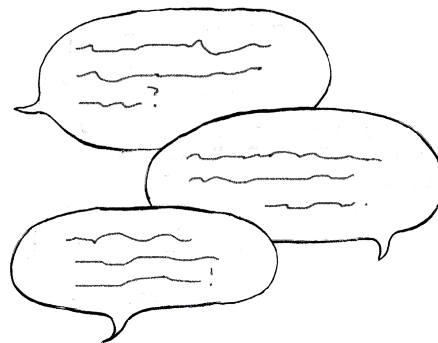
Diskussion.

Vad är det viktigaste för att trivas på jobbet?

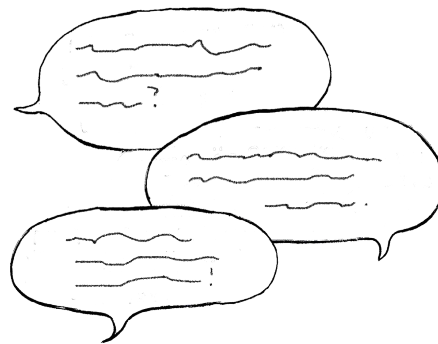
1. Lönen
2. Arbetsuppgifterna
3. Att kunna påverka saker
4. Något annat

Vem har störst ansvar för att folk har det bra på jobbet?

1. De som arbetar
2. Arbetsgivarna
3. Politikerna
4. Något annat

Så kan ni jobba vidare

På arbetslivskoll.se hittar ni bland annat följande material. Alla material har en tillhörande lärarhandledning och flera finns även som ljudbok.

Arbetslivet – om arbetsmarknaden i Sverige och världen.

Filmerna Vanliga frågor om arbetslivet 1 och 2.

Serien A – Ö om arbetslivet.

Illustration av Sofia Lucas.
Ur materialet A – Ö om arbetslivet.